

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Dnr S2021/02397

2021-06-11

Bris remissvar till Barnets bästa när vård enligt LVU upphör, Ds 2021:7

Bris generella iakttagelser avseende promemorian

Bakgrund

Bris har beretts tillfälle att yttra sig över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör. I samband med den mycket tragiska händelse där ett treårigt barn dog i sina föräldrars vård sedan en längre tids tvångsvård, aktualiserades återigen frågan kring utformningen av lagstiftningen för tvångsvård av barn, LVU.¹ Regeringen tillsatte en utredning med uppdrag att se över delar av lagstiftningen i LVU, framför allt vad som ska ingå i prövningen vid upphörande av tvångsvård. Bris framförde tidigt att de förslag till en ny LVU som presenterats i tidigare utredning från 2015² lagt fram flera viktiga lagförslag med ett tydligt barnrättsperspektiv. Bris har i debatt framfört att det vid bedömningen av om tvångsvård av ett barn ska bestå, måste ingå en prövning av om det är i enlighet med barnets bästa.³

Tydligare barnrättsperspektiv saknas

Denna utredning har fått i uppdrag att se över vissa specifika delar i LVU. Bris saknar ett tydligare barnrättsperspektiv som närmare utgår från barnets behov och rättigheter samt hur dessa ska stärkas med föreslagna lagändringar. Utredningen har inte inhämtat barns egna erfarenheter av samhällets vård eller forskning och annan kunskap om tvångsvård av barn. Bris anser att erfarenheter från barn om samhällets vård och en mer djuplodande analys av hur barnets rättigheter påverkas av förslagen, hade behövts.

Givet att LVU är skyddslagstiftning tillkommen för att skydda barn är det barnets behov och bästa som ska vara i fokus. Vi ställer oss därför frågande till att en utredning som hade möjlighet att bidra till att skifta fokus från vårdnadshavarens föräldraförmåga till vad som blir bäst för barnet inte görs. Bris talar ofta om att barnkonventionen som svensk lag utgör ett paradigmskifte i hur samhället ser på barn, vi ser dock inte ett paradigmskifte i denna föreslagna utredning.

Utökade befogenheter till socialnämnden kräver mer stöd till vårdnadshavare

Mot bakgrund av den ingripande karaktär ett beslut om tvångsvård har, ska ett sådant beslut vara en sista utväg när andra insatser till skydd och stöd för barnet är uttömda. Bris anser att utredningen

---

¹ Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

² Barns och ungas rätt vid tvångsvård, SOU 2015:71

³ Bris debattartikel, Lagen måste ändras efter fallet med den döda 3-åringen, publicerad den 22 februari 2020, ["Lagen måste ändras efter fallet med den döda treåringen" - DN.SE](#) t

som behandlar frågan om att socialnämnden ska få utökade befogenheter måste förhålla sig till hur detta påverkar vårdnadshavare och vilket stöd vårdnadshavare kan komma att behöva vid ändringar i lagstiftningen. Det är exempelvis viktigt att socialtjänstens ges resurser för att möta vårdnadshavares behov av stöd i sitt föräldraskap och Bris saknar en beskrivning av det stödbehov som kan uppkomma med anledning av föreslagna ändringar.

Om rätten till privat- och familjeliv

I utredningen saknar Bris en analys av på vilket sätt barnets egen rätt till privat- och familjeliv står sig i relation till vårdnadshavarnas. Vidare delar Bris inte fullt ut de slutsatser som utredningen gör gällande innebörden av rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (EKMR). Artikel 8.1 EKMR är inte en absolut rättighet och kan begränsas t.ex. för att skydda en annan enskild persons fri-och rättigheter, eller som när det är fråga om ett beslut om tvångsvård, skydda ett barns hälsa.

Artikel 8 i EKMR tillerkänner även barn en egen rätt till privat- och familjeliv. Den rätten kan som sagt begränsas om det anses behövt för att skydda barnet, men innebär ett skydd mot ogrundade ingrepp i den personliga sfären. Därtill finns det ett extra skydd för barns rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 16 i barnkonventionen. Såväl artikel 8 i EKMR som artikel 16 i barnkonventionen ska vidare säkerställa att barn inte riskerar att ryckas upp från en långvarig placering från det familjehem som barnet rotat sig i och betraktar som sin primära familj, när det inte är förenligt med barnets bästa.

Bris sammanfattande slutsatser av utredningens förslag

Bris väljer att nedan utveckla några synpunkter rörande utredningens förslag. Bris sammanfattande synpunkter är följande:

- Bris tillstyrker utredningens förslag om att införa krav om att socialnämnden inte får besluta att vården ska upphöra förrän omständigheterna som föranledde tvångsvård har förändrats på ett genomgripande och varaktigt sätt. Bris anser dock att lagförslaget måste kompletteras. Dels måste vårdens upphörande prövas utifrån om det föreligger nytillkomna omständigheter som föranleder behov av fortsatt tvångsvård, dels en prövning av om det är förenligt med barnets bästa att vården upphör.
- Bris avstyrker utredningens förslag om att flyttningsförbud ska övervägas vid prövning av upphörande av vård enligt LVU. Bris anser att prövningen av om tvångsvården ska bestå, ska utgå från barnets behov och bästa utöver en prövning av om omständigheterna som låg till grund för tvångsvården har ändrats. Bris anser inte att en ändring till att flyttningsförbud ska prövas utgår från ett barnrättsperspektiv och stärker inte barnets behov av stabilitet, förutsebarhet och trygghet.
- Bris tillstyrker utredningens förslag om att socialnämnden senast efter två år ska överväga om det finns skäl till överflyttning av vårdnaden. Bris saknar dock en helhetssyn kring vad förslaget förväntas få för reella effekter mot bakgrund av att det bland annat finns för få familjehem, att stödet till familjehem upphör vid vårdnadsöverflytt samt att fler barn placeras i konsulentverksamheter idag. Bris saknar även på vilket sätt stöd till vårdnadshavare ska öka och utformas när tiden för en eventuell vårdnadsöverflytt minskas.
- Bris tillstyrker utredningens förslag om att förlänga socialtjänstens uppföljningstid till sex månader sedan tvångsvården upphört. Bris anser att det finns behov av att även föreslå uppföljning för unga som fyllt 18 år då en upphörd placering ofta innebär att barnets direkta

skyddsnät försvagas. Bris anser även att uppföljning efter en placering i ett familjehem med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) behövs.

- Bris tillstyrker utredningens förslag om att ge socialnämndens befogenheter att besluta om drogtest. Bris anser dock att det behövs komplettering i form av att drogtest måste kunna ske under uppföljning av tvångsvården och vid oplanerade tillfällen, för att bestämmelsen ska få en reell effekt för att säkerställa barnets bästa.

1. Gällande utredningens förslag kring prövningen av tvångsvårdens upphörande (avsnitt 9.2)

Utredningen fick i uppdrag att utreda huruvida barnets bästa ska ingå i prövningen vid om upphörande av tvångsvård ska ske. Utredningen föreslår att socialnämnden inte får besluta att vård enligt LVU ska upphöra förrän omständigheterna som föranledde tvångsvården har förändrats på ett genomgripande och varaktigt sätt.

En prövning av om vård enligt LVU ska bestå bör ske i en process och regleras i en bestämmelse

Utredningen har bedömt att barnets bästa som ett eget rekvisit inte uppfyller kraven på rättssäkerhet. Enligt dagens LVU, och som utredaren i huvudsak föreslår ska bestå, ska socialtjänsten enligt 21 § LVU bedöma huruvida omständigheterna som låg till grund för tvångsvården upphört på ett varaktigt och genomgripande sätt. Därefter ska socialtjänsten bedöma om det finns risker för barnet med att tvångsvården upphör enligt bestämmelsen om flyttningsförbud i 24 § LVU. Bris anser att den fortsatta uppdelningen med en prövning av vårdnadens upphörande och flyttningsförbud i två olika processer skapar en överblickbar situation för framför allt barnet, men även vårdnadshavarna och för socialsekreterare som ska tillämpa lagstiftningen. Vi är oroad över att uppdelningen i olika processer kan öka risken för rättsosäkra bedömningar vilket riskerar föranleda felaktiga hemflyttningar för barn. Istället bör prövningen av vårdens upphörande samlas i en bestämmelse.

Prövning av barnets bästa vid upphörande av vård ska redan göras, däremot brister tillämpningen

Socialnämnden har redan idag en skyldighet att bedöma om upphörande av tvångsvård är förenlig med barnets bästa. Artikel 3 i barnkonventionen, enligt vilken barnets bästa ska beaktas i alla beslut som rör barn, är sedan den 1 januari 2020 svensk lag. I 1 § LVU regleras att vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid alla beslut enligt LVU. Barnets bästa därför ska redan vägas in i bedömningen av om vården kan upphöra.

Inför inkorporeringen av barnkonventionen gjordes ett antal kartläggningar av tillämpningen och genomslaget av bland annat barnets bästa inom delar av den offentliga sektorn. I kartläggningen⁴ inom området barn som bevittnat våld inom familjen, granskades socialtjänstens beslut i barnavårdsutredningar. Kartläggningen visade att barnets bästa inte tillräckligt använts som ett tillvägagångssätt och en utgångspunkt för bedömningar i utredningarna.⁵

Vidare har FN:s barnrättskommittés kritiserat Sverige för att barnets bästa inte i tillräcklig grad tillämpas. FN:s barnrättskommitté har exempelvis rekommenderat Sverige att stärka sina åtgärder för att höja kunskapen om betydelsen och den praktiska tillämpningen av principen om barnets bästa och att säkerställa att artikel 3 återspeglas i lagstiftningen. Kommittén rekommenderar också Sverige

---

⁴ Betänkande av Barnrättighetsutredningen, "Barnkonventionen blir svensk lag", SOU 2016:19, s. 247

⁵ Betänkande av Barnrättighetsutredningen, "Barnkonventionen blir svensk lag", SOU 2016:19, s. 238

att säkerställa att principen om barnets bästa ligger till grund för och är vägledande i alla beslutsprocesser som inbegriper barn.⁶

Sammanfattningsvis ser vi att principen om barnets bästa inte får det genomslag i praktiken som avsett. Svårigheterna kring tillämpningen av barnets bästa kan ha sin grund i att barnets bästa inte är ett statistiskt begrepp med på förhand givna kriterier, vilket lämnar ett stort tolkningsutrymme. Det samma menar vi gäller vid tillämpningen av rekvisit såsom varaktiga och genomgripande förändringar. Precis som utredningen konstaterar är bedömningar om behov av tvångsvård därutöver ytterst komplexa och innefattar svåra riskbedömningar. Det ställer därför höga krav på rätt kompetens, resurser och riktlinjer för de som ska tillämpa lagstiftningen. Givet dessa premisser anser Bris att rättssäkerheten stärks om prövningen av tvångsvårdens upphörande istället sker inom ramen för en och samma process och regleras i en bestämmelse. Prövningen måste struktureras på ett systematiskt sätt. Ett förslag på en sådan systematik menar Bris skulle kunna vara följande;

1. Den första frågan som behöver prövas är huruvida omständigheterna som låg till grund för tvångsvården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Bedöms inte förändringarna vara varaktiga och genomgripande ska tvångsvården bestå. Om förändringarna bedöms vara varaktiga och genomgripande ska det därefter;
2. prövas om det har tillkommit nya omständigheter som på objektiva grunder föranleder skäl för vård enligt LVU. Finns det nytillkomna omständigheter som föranleder behov av vård enligt LVU ska tvångsvården bestå. Om det inte finns några nytillkomna omständigheter ska därefter frågan;
3. om en hemflytt är förenlig med barnets bästa prövas. Vid en sådan prövning ska, vilket tidigare har föreslagits i LVU-utredning från 2015 särskilt beaktas barnets egen inställning, om barnet sedan låg ålder eller under lång tid vårdats i familjehemmet, barnets umgänge och relation till vårdnadshavarna och om barnet har en nära relation till familjehemsföräldrarna och en god förankring i sin sociala miljö. Därutöver anser Bris att prövningen särskilt ska beakta barnets möjlighet till fortsatt placering i det aktuella familjehemmet.

2. Gällande utredningens förslag om flyttningsförbud (avsnitt 9.4)

Utredningen föreslår en skyldighet för socialnämnden att överväga flyttningsförbud vid prövning av om tvångsvården kan upphöra samt att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att öka kunskapen om flyttningsförbud.

Ett syfte med flyttningsförbud är att säkerställa att barnets bästa tas tillvara i situationer när barnet har vistats länge i ett familjehem. Bris saknar i utredningen en analys kring varför flyttningsförbud sällan används idag samt hur en uppdelad prövning i 21 och 24 §§ LVU som rör den fortsatta tvångsvården för barnet, är mer rättssäker eller överblickbar för barnet. I Bris kontakt med yrkesverksamma inom socialtjänsten vittnas om en inbyggd lojalitetskonflikt i bestämmelsen om flyttningsförbud. Socialtjänsten förväntas ansöka om flyttningsförbud vid oro för barnets bästa med vetskapen om att det kan bidra till att försvåra en redan komplicerad hemflytt. I likhet med tidigare LVU-utredningens förslag från 2015, anser Bris att flyttningsförbud inte ska användas för att tillförsäkra barnet en fortsatt placering. Ett beslut om vårdens upphörande ska inte fattas om det inte är förenligt med barnets bästa. Vi ställer oss frågande till hur denna prövning, utifrån ett barns perspektiv, är mer överskådligt och mer rättssäkert än att låta prövningen av om vården kan bestå utgå från samma bestämmelse i 21 § LVU. Bris avstyrker därför utredningens förslag om att

---

⁶ CRC/C/SWE/CO/5, p. 18

socialnämnden ska överväga flyttningsförbud vid prövning av upphörande av vård. Bris föreslår i likhet med punkten ovan att barnets bästa ska ingå i 21 § LVU istället för att tillämpa flyttningsförbud som ett alternativt sätt att tillgodose barnets bästa.

3. Gällande utredningens förslag om överflyttning av vårdnaden (avsnitt 10)

Utredningen föreslår att det skulle öka tryggheten och stabiliteten för placerade barn och stärka principen om barnets bästa genom att socialnämnden senast efter två år, istället för dagens tre år, ska överväga om det finns skäl till överflyttning av vårdnaden.

Bris delar utredningens bedömning att en tidigare vårdnadsöverflyttning i vissa fall kan stärka barnets bästa i form av ökad stabilitet och förutsebarhet. Bris saknar dock en mer djupgående analys av de problem som idag är förenade med vårdnadsöverflyttningar. Exempelvis att det finns för få familjehem och att familjehem inte vill flytta över vårdnaden på grund av att stödet då upphör från socialtjänsten. Det nämns att Socialstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra en kunskapshöjande insats till kommuner för att öka kunskapen om bland annat adoptioner. Utifrån praxis kan även utvärderas att domstolen vid prövning av vårdnadsöverflytt beaktar andra faktorer än endast tiden för placering. Givet dessa förutsättningar och utmaningar gällande vårdnadsöverflyttningar, hade utredningen behövt belysa fler insatser som kan komma att behövas inom socialtjänsten samt rättsväsendet för att lagförslaget ska göra en reell skillnad för barn.

Bris ser även att förslag som handlar om att ge socialnämnden utökade befogenheter att i ett tidigare skede flytta över vårdnaden även måste innefatta utökade resurser till stöd till vårdnadshavare vars barn placeras. Det saknas även här en helhetsanalys av vad förslagen innebär för barnet, familjehemmet och vårdnadshavarna.

4. Gällande utredningens förslag om uppföljning efter tvångsvårdens upphörande (avsnitt 11)

Utredningen föreslår att socialnämnden ska följa upp barnets situation under 6 månader, sedan vård enligt LVU upphört. Bris tillstyrker utredningens förslag om att förlänga socialtjänstens uppföljningstid till sex månader sedan tvångsvården upphört. Bris menar att det inte kan uteslutas att uppföljningstiden behöver vara ännu längre. Bris delar inte utredningens uppfattning om att placeringar enligt socialtjänstlagen inte ska följas upp utom då ett barn bedöms vara i särskilt behov av stöd eller skydd. En placering är ett oerhört stort ingripande i ett barns liv. Bris anser att en uppföljning av insats i form av en placering alltid behövs för att säkerställa hur det har blivit för barnet, oavsett om placeringen sker med socialtjänstlagen eller LVU.

Barnrättighetsutredningen som föregick inkorporeringen av barnkonventionen beskriver även i sin kartläggning inom socialtjänstens område att socialtjänsten ofta brister i att ge information och låta barn komma till tals.⁷ Till Bris berättar många barn om hur de inte förstod att en insats plötsligt tog slut eller varför en orosanmälan eller utredning inte ledde till en någon mer insats från socialtjänstens sida. Trots att tiden efter en placering är mycket viktig för ett barn är uppföljning ofta det som socialtjänsten får nedprioritera. Detta bekräftas av slutrapporten, Barnets och ungdomens reform – Förslag för en hållbar framtid, i vilken socialsekreterare i en kartläggning anger att 0 % av arbetstiden läggs på uppföljning.⁸ Bris anser att det är nödvändigt att uppföljning efter tvångsvård sker och saknar i utredningen en närmare analys av vad som bör ingå i uppföljningen och hur resurser ska tillsättas för att försäkra att uppföljning kan ske.

---

⁷ Betänkande av Barnrättighetsutredningen, "Barnkonventionen blir svensk lag", SOU 2016:19, s. 296

⁸ Slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården, "Barnets och ungdomens reform", 2017, s. 17

Vi ser även att det finns behov av att föreslå uppföljning för unga som fyllt 18 år där en upphörd placering innebär att barnets direkta skyddsnät försvagas. Vi vill därför se att regeringen tillsätter en utredning i denna fråga med tydlig utgångspunkt i barns och ungas upplevelse av placering och behov av uppföljning i samband med detta.

5. Gällande utredningens förslag om drogtest (avsnitt 12)

Utredningen föreslår att socialnämnden ges befogenheter att besluta att vårdnadshavare ska lämna drogtest inför umgänge.

Frågan om socialnämndens möjligheter att besluta om krav på drogtest har diskuterats. Senast skrev JO beslut från 2019 att det mot bakgrund av att barnkonventionen blir svensk lag kan behöva införas möjligheter för socialnämnden att föreskriva att vårdnadshavare ska uppvisa resultat av drogtest när hen ska ha umgänge med sitt barn som vårdas med stöd av LVU. JO menade att en sådan bestämmelse skulle kunna bidra till att skydda barnet mot att behöva umgås med en förälder som är påverkad av droger.⁹ Bris ser att socialnämndens möjligheter att besluta om drogtest kan vara ett viktigt verktyg i att se till att umgänget med en vårdnadshavare blir bra för barnet. Bris tillstyrker därför utredningens förslag att socialnämnden ska ges befogenhet att kräva drogtest av vårdnadshavare vid umgänge under tiden ett barn är placerat enligt LVU samt vid prövning av om vård enligt LVU kan upphöra.

Ett pågående drogmissbruk är inte förenligt med ett gott föräldraskap och kan vara det som ligger bakom en bristande omsorgsförmåga. En nedsatt förmåga att ge barnet omsorg och trygghet kan ha andra orsaker också och framför allt finns ofta flera problem hos föräldern parallellt, missbruk kan vara ett. I likhet med vad några kommuner har angett i utredningens kartläggning är det därför viktigt att dessa utökade befogenheter för socialnämnden inte på något sätt ersätter en helhetsbedömning av vårdnadshavares möjligheter att tillgodose barnets behov och bästa. Det går heller inte att utesluta att drogtest kan manipuleras varför socialnämnden kan behöva göra drogtest flera gånger eller utan att det har planerats in. Bris delar inte utredningens slutsatser att drogtest inte ska kunna göras under uppföljningen. Socialnämnden bör ges befogenhet att kräva drogtest under uppföljning, detta kan även ge socialnämnden viktig information inför beslut om en eventuell ny utredning behöver inledas.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristerna Anna Dorrian Werner och Julia Högberg.

Magnus Jägerskog

Generalsekreterare

---

⁹ JO beslut, dnr 7875-2017, beslut meddelat 17 maj 2019